

İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi
İdari Bilimler, ISSN: 2147-0936
Vol. 1, No. 2, 2012, 1-19.
www.inijoss.com

KAMU HARCAMALARI EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNE WAGNER YASASI VE KEYNESYEN GÖRÜŞ ÇERÇEVESİNDE TEORİK BİR YAKLAŞIM: TÜRKİYE ÖRNEĞİ (2000- 2011)

Canan SANCAR*

Gümüşhane Üniversitesi, Kelkit Aydın Doğan MYO, Muhasebe ve Vergi
Uygulamaları Bölümü
canansancar@gumushane.edu.tr

Özet

Kamu harcamaları - ekonomik büyüme ilişkisi uluslararası ve ulusal düzeyde teorik ve ampirik birçok çalışmaya konu olmuştur. Kamu harcamaları - ekonomik büyüme ilişkisi ile ilgili ampirik literatürde farklı zaman periyotlarının kullanılması, farklı ekonometrik metodolojilerinin seçimi nedeniyle farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmanın amacı, Reel GSYH' dan kamu harcamalarına doğru bir ilişkinin varlığını ifade eden Wagner Yasası ve kamu harcamalarından Reel GSYH'ya doğru bir ilişkiyi ifade eden Keynes Hipotezi'nin geçerliliğini 2000-2011 döneminde Türkiye için yorumlamaktır. Türkiye'de 2000-2001 yıllarında yaşanan ekonomik kriz ve kriz sonrasında uygulanan maliye politikaları nedeniyle kamu harcamaları- ekonomik büyüme ilişkisi 2000-2011 döneminde zayıflamıştır. Bu dönemde kamu harcamaları artış hızı düşürülürken ekonomik büyüme hızla artmıştır. Bu bağlamda son yıllardaki gerçekleşme oranları dikkate alındığında kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasında teorik olarak ne Wagner Yasası ne de Keynesyen hipotez çerçevesinde bir ilişkinin geçerli olmadığı ileri sürülebilir.

Anahtar Kelimeler: Wagner Yasası ve Keynes Hipotezi, Kamu Harcamaları, Ekonomik Büyüme

JEL Sınıflama kodları: E20, E60, 010, 040

* Sorumlu Yazar

Abstract

The relation between public expenditures and economic growth has been subject to many empirical and theoretical studies in national and international aspects. As, in empirical literature, different time periods about the relation between public expenditures and economic growth have been run, different results have been obtained due to the selection of different econometric methodology. The aim of this study is to make a comment for Turkey during 2000-2011, on the fact that Wagner Law stated that there is a relation from real GDP to public expenditures and Keynes Hypothesis stated that there is also a relation from public expenditures to real GDP are comprehensive. The relation between public expenditures and economic growth weakened during 2000-2011 because of the economic crisis hit Turkey in 2000-2001 and the financial precautions taken after crisis. In this period, while the rate of increase of public expenditures was reduced, the economic growth boosted dramatically. In the light of this information when considered the accurement rates, it can be suggested that a relation between public expenditures and economic growth is in abeyance theoretically in the frame of neither Wagner Law nor Keynesyen Hypothesis.

Key Words: Wagner Law and Keynesian Hypotheses, Public Expenditures, Economic Growth

JEL Classification Codes: E20, E60, 010, 040

1. Giriş

Kamu kesiminin ekonomi içerisindeki payının ne olması gerektiği konusunda teorisyenler tarafından temel iki görüş sunulmuştur. Bunlardan birincisi klasik teorisyenlere ait görüş olup, devletin ekonomi içerisindeki payının minimize edilmesinin gerekliliğini savunur. İkincisi ise devletin ekonomiye müdahalesinin gerekli olduğunu ve özellikle de talep yetersizliğinin var olduğu bir ekonomide artan kamu harcamalarının etkin bir araç olarak kullanılabileceğini savunan Keynesyen teorisyenlere ait görüştür.

Devletin ekonomideki büyüklüğünün yanısıra kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisi de birçok çalışmaya konu olmuştur. Wagner Yasası'nda kamu harcamaları içsel bir değişken olarak görülmekte ve nedenselliğin yönü ekonomik büyümeden kamu harcamalarına doğru ilişkilendirilmektedir.

Bu konuda önemli bir bakış açısı oluşturan Wagner (1883), daha sonraki yıllarda ismiyle anılan "Wagner Yasası"nda kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin yönünün ekonomik büyüme düzeyinden kamu harcamalarına doğru olduğunu ileri sürmüştür. Wagner'e göre İçsel bir değişken olarak kabul edilen kamu harcamaları milli gelirdeki artışın nedeni değil sonucudur. Başka bir ifadeyle Wagner, Reel GSYH arttıkça kamu harcamalarının da oransal olarak artacağını ifade etmektedir.

Wagner Yasası kapsamında Ekonomik büyüme ve kamu harcamaları ilişkisi ekonomi çevrelerince uzun yıllar tartışma konusu yapılırken, diğer bir görüş Keynesyen ekonomistlerce ortaya atılmıştır. Keynesyen Hipoteze göre nedenselliğin yönü, kamu harcamalarından ekonomik büyümeye doğrudur. Kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi etkileyebileceği düşüncesinden hareketle gelişmekte olan ülkelerde kamu sektörü, ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek konusunda kamu harcamalarını önemli bir politika aracı olarak kullanmaya başlamıştır.

Keynesyen görüşü kabul eden ekonomistlere göre kamu harcamaları bir maliye politikası aracı olarak, kısa dönemde ekonomik büyümeyi etkilemekle birlikte ani dalgalanmalar düzenlemek için kullanılabilecek dışsal bir değişken olarak kabul edilirken Wagner Yasasının tersine nedenselliğin yönü kamu harcamalarından ekonomik büyümeye doğru olarak kabul edilir.

Bu çalışmanın amacı halen ulusal ve uluslararası literatürde tartışma konusu olan kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki ve bu ilişkinin yönünün Türkiye'de 2000-2011 yılları arasında Wagner Yasası ve Keynesyen Hipotez çerçevesinde değerlendirmektir. Bu çerçevede giriş bölümünü izleyen ikinci bölümde Wagner Yasası ve Keynezyen görüş açıklanmış, üçüncü bölümde uluslararası literatürde ve Türkiye'de kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisi incelenmiş, beşinci bölümde ise sonuç kısmına yer verilmiştir.

2. Teorik Çerçeve

Kamu harcamalarının- ekonomik büyüme ilişkisi, büyüme teorilerinin gelişimi ile birlikte teorik ve amprik bir çok çalışmaya konu olmuştur. Klasik ve neo-klasik iktisatçılar kamu harcamalarının finansman şeklini dikkate alarak, kamusal faaliyetlerin ekonomideki yoğunluğunun artmasının, özel yatırımlar üzerinde dışlama (Crowding Out) etkisi yaratarak, ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyeceğini savunmuşlardır. Keynesyen iktisatçılar ise kamu harcamalarının, özel girişimciler tarafından üstlenilmeyen altyapı hizmetleri, sosyal güvenlik hizmetleri, güvenlik, savunma hizmetleri, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi kamusal malların üretimine yönelik olması sebebiyle özel yatırımları tamamlayıcı (Crowding In) bir etkisinin olacağını savunmuşlardır.

19. yüzyılda çeşitli ülkelerde yaptığı incelemeler sonucu kamu harcamalarının sürekli artma eğiliminde olduğunu tespit eden Alman ekonomist Wagner (1883), sanayi üretimindeki artışa eşlik eden kamu harcamaları artışını “Kamu Harcamaları Artış Kanunu” olarak ifade etmiştir. Wagner kamu harcamalarındaki artışı devletin ekonomik ve sosyal alandaki rolünün değişimiyle ilişkilendirmiştir. Toplumdaki sosyal ilerlemelerin ortaya çıkardığı baskılar sonucu ekonomi içerisinde kamu ve özel kesimim ağırlığını değiştirdiğini ileri sürmüştür [1].

İlk olarak Wagner, 19. Yüzyılda ortaya çıkan hızlı sanayileşme ve kentleşme olgusunun, toplumunda kamusal hizmet talep düzeyini artırdığını ileri sürmüştür. Bu durum toplumun özel sektörde sunulan mal ve hizmetleri kamusal mal ve hizmetlerle ikamesine yol açmıştır. Kamunun idari ve koruyucu fonksiyonlarındaki artış kamu ve özel sektör ilişkileri ve iletişimi için karmaşık bir süreç ortaya çıkarmıştır. Ayrıca hızlı nüfus artışı ve kentleşme kamu harcamaları ile ilgili yeni kanunların çıkarılması ve toplum hayatını düzenleyici bir takım sosyo ekonomik düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. Wagner ikinci olarak, eğitim ve sosyal hizmetler gibi hizmetlerin özel sektör tarafından sunulamayacağını bu gibi hizmetlerin ise ekonomik büyümenin olumsuz etkilerinin bertaraf edilmesinde kamu kesimi tarafından sunulmasının zaruri bir durum olduğunu ileri sürmüştür. Son olarak ise, Wagner, ekonomik büyüme ve teknolojik yenilikleri, hükümetin ekonomik verimliliğe ulaşması ve doğal tekellerle yönlendirilmesi ve yönetilmesi için ulaşılması gereken hedefler olarak göstermiştir [2].

Wagner şüphesiz ki Alman İmparatorluğunun genişleme Osmanlı İmparatorluğunun ise çöküş aşamasına rastlayan dönemin tarihi olaylarından da etkilenerek bu görüşleri ileri sürmüştür. Bu zaman zarfında Almanya’da hızlı bir teknolojik ilerlemenin sağladığı yüksek büyüme oranları gerçekleşmiştir. Wagner bir ülkedeki sosyal yaşam standartlarının niteliksel ve niceliksel olarak iyileştirilmesinin gerekliliğinin devletin sorumluluklarını artırdığı görüşündedir. Wagner’e göre ekonomik büyüme olarak ifade edilen kişi başına gelirdeki sürdürülebilir artış, ekonomik kalkınma ile yani yoksulluğun azaltılması, yasal, sosyal ve siyasal modernizasyon, gelir dağılımındaki eşitsizlik ve işsizliğin azaltılması ile sağlanır. Bu çerçevede artan toplumsal refahın kamu hizmetlerine olan talebi artırması ise kaçınılmaz bir son olacaktır.

19.yüzyılda Keynesyen iktisatla başlayan müdahaleci devlet anlayışı uzun yıllar devam etmiştir. Bu görüş ekonomik istikrarın sağlanması, gelir dağılımının düzenlenmesi, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sürdürülebilmesi için kamu harcamalarındaki artışı bir maliye politikası aracı olarak kullanmıştır.1970'lere kadar ekonomistler özellikle borçlanma ile finanse edilen kamu harcamalarının ekonomik büyümeyle pozitif bir ilişki içerisinde olduğunu ileri sürmüşlerdir [3]. 1970'li yıllarda, Keynesyen politikaların yıkılmasına rağmen, bu yıllarda yaşanan dışsal şoklar Keynesyen politikalarla çözüm bulamasa da, kamu kesiminin ekonomi üzerindeki etkisinin devam etmesini gerekli kılmıştır [4]. Kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi sağladığı fikri 1970'li yıllardan önceki döneme hakim iken sonraki dönemde gelirin kamu harcamalarını etkilediği yönünde olmuştur. 1980'li yıllardan sonra kamunun ekonomi içindeki ağırlığının azaltılmasına yönelik politikaların ulusal gelir ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi ne yönde etkilediği araştırılmıştır. Gelişmiş ülkelerde kamu harcamalarının GSYİH içindeki payı yükselmesine karşılık gelişmekte olan ülkelerde düşük seviyede kalmıştır [5]. Batı ekonomileri üzerinde yapılan birçok amprik çalışmada ise kamu harcamalarının kompozisyonu etkili bir şekilde kullanıldığında ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği yönündedir [6].

Keynes ve Keynes'in görüşünü kabul eden iktisatçılara göre kamu harcamaları, ekonomik büyümeyi etkilemek ve kısa dönem dalgalanmalarını düzeltmek için tasarlanmış bir politika aracı olarak kullanılabilir dışsal bir faktördür. Keynesyen ekonomistlere göre kamu harcamaları tırmanışı sonucu oluşan bütçe açıkları yurtiçi üretimi artırarak ekonomide genişlemeye ve sonuçta özel sektör yatırımlarını teşvik edici bir özelliğe sahiptir.

Wagner Yasasını açıklamaya yönelik modellerde kamu harcamaları (KH) ve Gayri safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) rakamlarının farklı dönüşümleri dikkate alınmak suretiyle temelde yedi ayrı model kullanılabilir (Tablo-1). Bu modellerde bağımlı değişkenler KH, KH/GSMH ve KBKH'den biri olup, bağımsız değişkenler ise GSMH, KBGSMH, ΔGSMH ve ΔKBGSMH'dan oluşmaktadır.

Tablo 1: Wagner Tezine Yönelik Kurulan Modeller

Model No	Model	
1	$LRKH_t = \beta_0 + \beta_1 LRGSMH_t + ut$	Peacock – Wiseman Modeli
2	$LRKH_t = \beta_0 + \beta_1 LRKBGSMH_t + ut$	Goffman – Mahar Modeli
3	$KH/GSMH_t = \beta_0 + \beta_1 LRKBGSMH_t + ut$	Musgrave Modeli
4	$LRKBKH_t = \beta_0 + \beta_1 LRKBGSMH_t + ut$	Gupta – Michas Modeli
5	$KH/GSMH_t = \beta_0 + \beta_1 LRGSMH_t + ut$	Peacock – Wiseman Modeli
6	$LRKH_t = \beta_0 + \beta_1 (\Delta GSMH_t) + ut$	
7	$LRKBKH_t = \beta_0 + \beta_1 (\Delta KBGSMH_t) + ut$	

Not: Denklemlerde; β_0 : sabit değişkeni, $\beta_1, \dots, 4$: katsayıları, u : hata terimini ve t : zamanı göstermektedir. L; logaritması alınmış serileri gösterirken R; serilerin reel hale dönüştürüldüğünü göstermektedir. Ayrıca, KH; kamu harcamalarını, KBKH; kişi başı kamu harcamalarını, GSMH; gayrisafi milli hasılayı, KBGSMH; kişi başına gayrisafi milli hasılayı,

Δ GSMH; gayrisafi milli hasılanın yıllar itibariyle yüzde değişimini ve Δ KBGSMH; kişi başi gayrisafi milli hasılanın yıllar itibariyle yüzde değişimini ifade etmektedir.

Kaynak: [7]

Wagner Yasası ve Keynes Hipotezi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde geniş ölçüde ampirik olarak test edilmiştir. Test sonuçları ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, kullanılan yöntem, ele alınan döneme ve harcamanın türüne göre de değişebilmektedir.

Adolph Wagner'ın tezi ile ilgili uluslararası literatürde farklı ülkeler bazında bir çok analiz yapılmıştır. Örneğin, Gupta (1967), Goffman ve Mahar (1971), Bird (1971), Mann (1980), Eberts ve Gronberg (1992), Peacock ve Scott (2000), Cameron (2005), Verma ve Arora (2010), Lamatina ve Zaghini (2011) tarafından yapılan çalışmalarda Wagner yaklaşımını destekleyici bulgulara yer verilmiştir. Diğer taraftan Chrystal ve Alt (1979), Demirbas (1999), Yuk (2005), Babatunde (2008) gibi araştırmacıların çalışmalarda ise bu görüşü desteklemeyen bulgulara yer verilmiştir. Ayrıca çalışmaların çoğunda kamu harcamaları ekonomik büyüme ilişkisinin ülkeden ülkeye değiştiği ileri sürülmüştür [7].

Doğal olarak her iki makro değişken arasındaki ilişki ve bu ilişkinin yönü, farklı ülkelerde farklı çıkmakla birlikte, içinde bulunulan döneme göre de tek yönlü değildir. Hatta bazı çalışmalarda iki makro değişken arasındaki ilişkinin pozitif olmayabileceğine dair bulgular da elde edilmiştir [5].

Türkiye'de de ekonomik büyüme ve kamu harcamaları ilişkisi Keynesyen hipotezden daha çok Wagner yasası çerçevesinde test edilmiştir. Bu çalışmalardan Yamak ve Küçükale (1997), Terzi (1998), Günaydın (2000, 2004), Sarı(2003), Arısoy (2005), Aytaç ve Güran (2010), Altunç (2011) gibi araştırmacılar Wagner Yasasını destekler nitelikteki bulgulara yer verilmiştir. Uzay (2002), kamu harcamalarındaki artışın büyümeyi olumlu yönde etkilediği tespit ederken Küçükale ve Yamak (2012), uzun dönemde Wagner Yasasını destekleyen kanıtların bulunamadığı çalışmalarda, kısa dönemde ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasında güçlü ve çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu vurgulanmıştır. Doğal olarak her iki makro değişken arasındaki ilişki ve bu ilişkinin yönü, farklı ülkelerde farklı çıkmakla birlikte, içinde bulunulan döneme göre de tek yönlü değildir [5]. Örneğin Kanca (2011), 1980-2008 dönemi, Altunç (2011), 1960-2009 dönemi verileriyle Türkiye için yaptıkları araştırmaların sonuçlarına göre elde edilen bulgular, Wagner ve Keynes'in hipotezlerinin her ikisini de desteklemektedir.

3. Amprik Literatür

Ekonomik büyüme ve kamu harcamaları ilişkisinin analizine yönelik ilk çalışmalardan birini yapan Cameron (1978), 18 ülkeyi için 1960-1975 dönemini kapsayan teorik çalışmasında, kamu harcamalarındaki artışla ekonomik büyüme arasında bir ilişkinin mevcut olmadığını ileri sürmüştür. Çalışmada reel

GSYH'dan daha çok halkın artan talep düzeyinin ve gönüllü olarak alınan vergilerin kamu harcamalarını artırdığı ileri sürülmüştür.

Grier ve Tullock (1989), 24'ü OECD ülkesi olmak üzere toplam 113 ülkenin 1951-1980 dönemi verileri ile regresyon modelini kullandıkları araştırmalarında II. Dünya Savaşı sonrasında ekonomik büyüme trendini analiz etmişlerdir. Analiz sonucu ülkelerin kamu kesiminin büyüklüğü ile ekonomik büyüme arasında güçlü bir yakınsama ve negatif bir kolerasyon tespit edilmiştir. Çalışmanın diğer sonuçlarına göre ise enflasyon ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki kurulurken, enflasyon oranlarındaki değişkenlikle ekonomik büyüme arasında negatif bir kolerasyon tespit edilmiştir.

Barro(1990), içsel büyüme modelleri çerçevesinde 76 ülkenin 1960-1980 dönemi veri setleriyle vergilerle finanse edilen kamu harcamalarının üretim ve tasarruf oranları üzerine etkilerini incelemiştir. Çalışmada vergilerle finanse edilen kamu harcamaları kısa dönemde reel GSYH ve tasarruf oranlarını yükseltmekte ancak uzun dönemde ise tam tersi bir etki ortaya çıkarabileceği ileri sürülmektedir.

Ansari, Gordon ve Akuamoah (1997), Wagner Yasası ve Keynes Hipotezlerini Gana, Kenya ve Güney Afrika için test etmişlerdir. Araştırmacılar Granger ve Holmes-Huttonistatistiksel testlerini kullanmışlardır. Granger test sonuçlarına göre Gana için Wagner Hipotezi'ni, Güney Afrika için Keynes Hipotezi'ni destekler nitelikteki bulgular elde edilmişken, Kenya için ise ne Wagner ne de Keynes Hipotezi'ni destekleyici bulgulara rastlanmamıştır.

Strauss (1998), 21'i gelişmiş ve 43'ü az gelişmiş olmak üzere toplam 64 ülke için 1970-1993 döneminde kamu harcamalarının ekonomik büyümedeki rolünü analiz etmiştir. Regresyon metodunun kullanıldığı analizde hükümet harcamalarının ne toplam olarak nede ekonomik sınıflandırmaya tabi tutulduğunda ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı belirlenmiştir. Özellikle az gelişmiş ülkelerde hükümet harcamalarındaki artış, artan bütçe açıkları ve borçlanma nedeniyle de ekonomik büyümenin negatif yönde etkilendiği araştırmanın bulguları arasındadır.

Eberts ve Gronberg (1992), Amerika Birleşik Devletleri için 1964-1986 dönemini kapsayan çalışmalarında zaman serisi yöntemini kullanmışlardır. Wagner yasaı çerçevesinde yapılan analizde ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Ancak çalışmada bazı kamu harcamalarının refah artırıcı etkilerinin olduğundan söz edilmektedir.

Yuk (2005), İngilterede 1830-1993 periyodunda VAR Analizi ve Zaman Serisi Analizi kullanarak uzun dönemde kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Çalışmada kamu harcamalarının söz konusu dönemde Granger nedensellik ilişkisi kapsamında ekonomik büyümenin nedeni olduğu vurgulanmaktadır. Ancak aynı çalışmada 1830-1867 döneminde ise ekonomik büyümeden kamu harcamalarına doğru bir nedensellik ilişkisi belirlenmiştir.

Sinha (2007), Tayland için 1950-2003 dönemi veriyle ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasındaki ilişki Granger nedensellik analizi ve ayrıca Auto-Regression Distributed Lag (ARDL) metodu ile analiz etmiştir. Ekonomik

büyümeden kamu harcamalarına doğru Granger anlamında bir nedensellik ilişkisi bulunmazken, ARDL metodula yapılan analizde uzun dönemde ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasında da çok zayıf ilişkilerin olduğuna yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Samudram, Nair ve Vaithilingam (2009), Keynezyen görüş ve Wagner Yasası çerçevesinde Malezya için 1970-2004 dönemi verileriyle ARDL modelini kullanarak ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmada uzun dönemde eğitim, kalkınma ve tarımsal yatırımlara ilişkin kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişkinin olduğu ve bu ilişkinin ekonomik büyümeden kamu harcamalarına doğru olduğuna yer verilmiştir.

Alexiou (2009), Güneydoğu Avrupa'da bulunan 7 ülkeyi dahil ettiği çalışmasında OLS(EKK), FEM(Fixed Effects Model) ve RCM (Random Coefficient Model) metodlarını kullanarak 1995-2005 yıllık verileriyle ekonomik büyüme ve kamu harcamaları ilişkisini araştırmıştır. Bulgaristan, Sırbistan, Makedonya, Hırvatistan, Bosna, Arnavutluk ve Romanya'nın dahil edildiği çalışmada, kamu harcamalarının büyüme üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğuna yönelik bulgulara rastlanmıştır.

Verma ve Arora (2011), Hindistan için 1950/1 - 2007/08 dönemi ekonomik büyüme ve kamu harcamaları verilerini kullanarak yaptığı Granger Nedensellik Analizinde uzun dönemde ekonomik büyümeden kamu harcamalarına doğru nedensellik ilişkisinin olduğuna dair bulgular elde etmişlerdir. Kısa dönemde ise iki değişken arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanamamıştır.

Lamartina ve Zaghini (2011), OECD'ye üye 23 ülke için Panel Data modelini kullanarak 1970-2006 döneminde ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Analiz sonucunda uzun dönemde ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasında pozitif bir ilişki olduğu ve ayrıca ilişkinin yönünün ekonomik büyümeden kamu harcamalarına doğru olduğu belirtilmiştir.

Türkiye için yapılmış ampirik çalışmaların bir kısmı, kamu sektörü büyüklüğünün ekonomik büyüme üzerindeki etkileri, diğer bir kısmı, kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin test edilmesine yöneliktir. Kamu harcamalarının ekonomik büyüme ilişkisine yönelik analizlerde ise, Wagner veya Keynes Hipotezleri test edilmiştir.

Uzay (2002), 1971-1999 döneminde Türkiye'de kamu büyüklüğünün büyüme üzerindeki etkisini iki sektörlü üretim fonksiyonu çerçevesinde ele almıştır. Çalışmada, söz konusu dönemde Türkiye'de kamu büyüklüğünün kuvvetli olmamakla birlikte büyümeyi olumsuz yönde etkilediği, ancak kamu harcamalarındaki artışın büyümeyi olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Sarı (2003), Türkiye için 1987:1-2000:12 dönemi verileri ile Granger eş bütünleşme ve nedensellik analizleriyle personel, diğer cari, yatırım harcamaları ve dış borç ödemeleri, kişi başına düşen yatırım, diğer transfer harcamaları ve dış borç ödemeleri ile toplam yatırım, diğer cari harcamalar ve dış borç ödemeleri gibi değişkenlere ait üçer aylık verilerle test etmiş ve bütün modeller için yapılan testlerde Wagner Hipotezi'ni destekleyici sonuçlar elde etmiştir.

Günaydın (2000), 1950-1998 dönemine ait yıllık verileri kullanarak kamu harcamaları ile milli gelir arasındaki ilişkiyi inceleyerek Wagner ve Keynes Hipotezleri'nin geçerliliğini test etmiştir. Çalışmadan elde edilen ampirik bulgular, milli gelirdeki artışların kamu harcamalarının bir nedeni olduğunu ifade eden Wagner Hipotezi'ni destekleyici yöndedir.

Arısoy (2005), 1950-2003 dönemine ait yıllık veriler kullanarak Türkiye'de ekonomik büyüme ve toplam kamu harcamaları ve ayrıca kamu harcamalarının ekonomik tasnife göre ayrıştırılmış çeşitli unsurları arasında eş bütünleşme olup olmadığının tespitinde iki aşamalı Engle-Granger(E-G) ve Johansen- Juselius (JJ) eş bütünleşme testlerinden yararlanmışlardır. Wagner ve Keynes hipotezlerinin geçerliliğini incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, uzun dönemde ekonomik büyümeden, ekonomik tasnife göre ayrıştırılmış cari, yatırım, transfer ve transfer dışı harcamalar gibi kamu harcamalarının unsurlarına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi saptanmıştır. Söz konusu sonuçlar, uzun dönemde ekonomik büyümenin kamu harcamalarını artıracakını öne süren Wagner Yasasını desteklemektedir.

Oktayer ve Susam (2008), kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisini 1970-2005 döneminde En Küçük Kareler Yöntemi (EKK) kullanarak Türkiye için test etmişlerdir. Ampirik test sonuçlarına göre, toplam kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi anlamlı çıkmamıştır. Ancak kamusal yatırım harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Aytaç ve Güran (2010), 1987-2005 yılları için Türkiye'deki ekonomik sınıflandırmaya göre kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, yapısal kırılma göz önüne alınarak nedensellik ilişkisi ve vektör otoregrasyon (VAR) analizi kullanılarak incelenmiştir. VAR Analizi paralelinde yapılan Granger nedensellik testine göre ekonomik büyümeden cari harcama ve toplam harcamalara doğru tek yönlü bir nedenselliğin olduğu görülmüştür. Transfer ve yatırım harcamaları ile ekonomik büyüme arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Sonuçta, Türkiye ekonomisi için incelenen dönemde ekonomik büyümeden kamu harcamalarına doğru bir nedenselliğin olduğu sonucuna varılmıştır.

Altunç (2011), kamu harcamaları ve kamu harcamalarının bileşenleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Türkiye ekonomisi bağlamında 1960-2009 dönemi yıllık verileri ile analiz etmiştir. Barro'nun (1990) içsel büyüme modelinden hareketle verilerinin kullanıldığı çalışmada ekonometrik yöntem olarak ARDL sınır testi yaklaşımı ve Vektör Otoregresif (VAR) Granger nedensellik/Blok Dışsallık Wald Testi kullanılmıştır. Ampirik bulgular kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasında Wagner yasasını destekleyici kanıtlar sunmaktadır. Ancak ekonomik kategoriye göre ayrıştırılmış kamu harcamalarının bileşenlerinin analize dahil edilmesi durumunda nedenselliğin yönünün değiştiği yönünde bulgulara yer verilmiştir.

Küçükkale ve Yamak(2012), Türkiye'de 1968-2004 dönemi yıllık verileri ile ekonomik büyüme kamu harcamaları arasında Ko-Entegrasyon ve nedensellik

ilişkisi incelenmiştir. Test bulgularına göre uzun dönemde ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasında ortak bir trend yakalanamamıştır. Uzun dönemde Wagner Yasasını destekleyen kanıtların bulunamadığı çalışmada, kısa dönemde ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasında güçlü ve çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu vurgulanmıştır.

Tablo-1. Kamu Harcamaları-Ekonomik Büyüme Uluslararası Literatür Özeti

Yazarlar	Örnek	Yöntem ve Bulgular
Cameron (1978)	1960-1975 dönemine ait 18 ülke	1960-1975 dönemini kapsayan teorik çalışmada, kamu harcamalarındaki artışla ekonomik büyüme arasında bir ilişkinin mevcut olmadığını ileri sürülmüştür.
Grier ve Tullock (1989)	24'ü OECD ülkesi olmak üzere toplam 113 ülkenin 1951-1980 dönemi verileri	Regrasyon modelini kullandıkları araştırmalarında ülkelerin kamu kemsinin büyüklüğü ile ekonomik büyüme arasında güçlü bir yakınsama ve negatif bir kolerasyon tespit edilmiştir.
Barro(1990)	1960-1980 dönemine ait 76 ülke	İçsel büyüme modelleri çerçevesinde vergilerle finanse edilen kamu harcamaları kısa dönemde reel GSYH ve tasarruf oranlarını yükseltmekte ancak uzun dönemde ise tam tersi bir etki ortaya çıkarabileceği ileri sürülmektedir.
Ansari,Gordon, Akuamoah (1997)	Gana, Kenya ve Güney Afrika	Granger ve Holmes-Hutton testlerini kullanmışlardır. Granger test sonuçlarına göre Gana için Wagner Hipotezi'ni, Güney Afrika için Keynes Hipotezi'ni destekler bulgular elde edilmişken, Kenya için ise ne Wagner ne de Keynes Hipotezi'ni destekleyici bulgulara rastlanmamıştır.
Strauss (1998)	1970-1993döneminde 21 gelişmiş gelişmiş ve 43'ü az gelişmiş	Regrasyon metodunun kullanıldığı analizde hükümet harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı belirlenmiştir.
Eberts, Gronberg (1992)	1964-1986 döneminde ABD için	Zaman serisi yönteminin kullanıldığı analizde ekonomik büyüme ve kamu harcamalarının büyüklüğü arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.
Yuk (2005)	1830-1993 döneminde İngiltere için	VAR Analizi ve Zaman Serisi Analizi kullanarak yaptığı analiz bulguları Wagner yasasını desteklemektedir.
Sinha (2007)	1950-2003 döneminde Tayland için	Granger nedensellik analizi sonuçlarına göre Ekonomik büyümeden kamu harcamalarına nedensellik ilişkisi bulunamazken,ARDL metodunun kullanıldığı analizde uzun dönemde çok zayıf ilişkilerin olduğuna yönelik bulgulara yer verilmiştir.
Samudram,Nair, Vaithilingam (2009)	1970-2004 döneminde Malezya için	ARDL metodunun kullanıldığı analizde Wagner yasasını destekleyici bulgular elde edilmiştir.

Alexiou (2009)	1995-2005 döneminde Güneydoğu Avrupa'da bulunan 7 ülke için	OLS(EKK), FEM(Fixed Effects Model) ve RCM (Random Coefficient Model) metodlarını kullandıkları analizde keynesyen hipotezi destekler bulgulara yer verilmiştir.
Lamartina, Zaghini (2011)	1970-2006 döneminde OECD'ye üye 23 ülke için	Panel Data modelini kullanarak yapılan analizde Wagner yasasını destekler bulgulara yer verilmiştir.
Verma ve Arora (2011)	1950/51 - 2007/08 döneminde Hindistan için	Granger Nedensellik Analizi sonuçları uzun dönemde Wagner Yasasını destekler niteliktedir.

Uluslararası literatürdeki kamu harcamaları-ekonomik büyüme ilişkisinin analizine yönelik çalışmalardan elde edilen çelişkili bulgular, Türkiye için yapılan çalışmalar için de geçerlidir.

Tablo-2. Kamu Harcamaları-Ekonomik Büyüme Ulusal Literatür Özeti

Yazarlar	Örnek	Yöntem ve Bulgular
Uzay (2002)	1971-1999 dönemi	İki sektörlü üretim fonksiyonu çerçevesinde yapılan analizde kamu harcamalarındaki artışın büyümeyi olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.
Sarı (2003)	1987:1-2000:12 dönemi	Granger nedensellik analizi bulguları Wagner Hipotezi'ni destekleyici niteliktedir.
Günaydın (2000)	1950-1998 dönemi	Çalışmadan elde edilen ampirik bulgular Wagner Hipotezi'ni destekleyici niteliktedir.
Arısoy (2005)	1950-2003 dönemi	Engle-Granger(E-G) ve Johansen-Juselius (JJ) eş bütünleşme test bulguları uzun dönemde Wagner Yasasını desteklemektedir.
Oktayer ve Susam (2008)	1970-2005 dönemi	EKK yönteminin kullanıldığı analiz Keynesyen hipotezi destekler niteliktedir.
Aytaç ve Güran (2010)	1987-2005 dönemi	VAR analizi bulguları uzun dönemde Wagner Yasasını desteklemektedir.
Altunç (2011)	1960-2009 dönemi	VAR VE ARDL metodlarının kullanıldığı analizlerde kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasında Wagner yasasını destekleyici kanıtlar sunmaktadır. Ancak ekonomik kategoriye göre ayrıştırılmış kamu harcamalarının analize dahil edilmesi durumunda nedenselliğin yönünün değiştiği yönünde bulgulara yer verilmiştir.
Küçükale ve Yamak(2012)	1968-2004 dönemi	Ko-Entegrasyon ve nedensellik analizleri bulgularına göre uzun dönemde ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasında Wagner Yasasını destekleyen

		bulgular elde edilemezken kısa dönemde ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasında güçlü ve çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu vurgulanmıştır.
--	--	---

4. Türkiye’de Kamu Harcamaları Ekonomik Büyüme İlişkisi: 2000-2012

1970’li yıllara kadar egemen olan Keynesyen görüş 1970’li yılların sonu 1980’li yılların başında Amerika Birleşik Devletleri’nde “piyasa ekonomisini kamu müdahalelerinden arındırma” ekseninde başlayan liberalleşme politikalarının etkisi, dünya genelinde kamu kesiminin ekonomi içindeki etkinliği ve payını daraltma yönünde olmuştur.

Dünya genelinde başlayan bu liberalleşme eğilimleri özellikle 1970’li yılların başlarında sabit kur rejiminin terk edilmesi ve ardından petrol fiyatlarındaki artışa paralel bir şekilde gelişen ve sadece fiyat artışlarına bağlanamayacak etkilerini uzun dönemde de hissettiren küresel bir kriz ortamı oluşturmuştur. Amerika Birleşik Devletleri’nin yönlendirmesinin etkisiyle hareket eden IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar, uluslar arası ticaret ve sermaye hareketlerinin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik politikalara ağırlık vermişlerdir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki eğilimin cesaretlendirdiği Keynesyen yaklaşımın aksine gelişen bu eğilimin dayanağı ekonomik büyümenin özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi yönündeki eğilimdir.

Liberleşme politikaları çerçevesinde Keynesci ve ithal ikameci stratejiler terk edilirken dünya ülkeleri ihracata dönük sanayileşme stratejilerine yönelmişlerdir. Dünya ölçeğinde ülkelerin GSYH’larının gösterdiği eğilimlere bakıldığında, 20. yüzyılın son çeyreğinde iktisadi büyümenin yavaşladığı görülür. Dünya ölçeğindeki veriler, 20. yüzyılın üçüncü çeyreğinde düşük gelirli ülkelerle yüksek gelirli ülkelerin arasındaki farkın yavaş da olsa kapanma eğilimi içinde olduğu söylenebilir. Son çeyrek yüzyılda ise bu eğilim ortadan kalkmış, Güneydoğu ve Doğu Asya dışındaki düşük gelirli ülke ve bölgelerle yüksek gelirli ülke ve bölgeler arasındaki fark tekrar açılmaya başlamıştır.

Bu bağlamda kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisini ampirik düzeyde analiz eden çalışmaların büyük çoğunluğunda, özellikle 1960’lı ve 70’li yıllarda kamu harcaması ekonomik büyüme ilişkisinin daha kuvvetli olduğu görülmektedir. 1980’lerden itibaren ise bu etkileşim zayıflamakta hatta negatife bile dönebilmektedir. 1960’lı yıllarda yürürlükte olan devletçi politikaların ve bu çerçevede gerçekleştirilen ekonomik büyümeyi uyarıcı nitelikteki verimli yatırım harcamalarının bu sonuca katkısı büyüktür. 1980’lerden itibaren ağırlık kazanan açık ekonomi ve liberalizasyon politikaları ile beraber büyümenin de dinamikleri önemli ölçüde değişmiştir. Finansal sermayenin ön plana çıktığı bu dönemde,

kamu harcaması-ekonomik büyüme ilişkisi zayıflarken, sermaye hareketleri büyümenin belirleyicileri arasına girmiştir [4].

1970'lerden itibaren Türkiye siyasal yapıların zayıflığı ve istikrarsızlığı nedeniyle küreselleşen dünyaya ayak uydurmakta, istikrarlı büyüme için gerekli önlemleri almakta zorlanmıştır. 1980 sonrasında Türkiye ekonomisi dışa açılmaya başlamış ve ihracatta önemli artışlar sağlanmıştır. Ancak 1980'lerin ikinci yarısından itibaren koalisyon hükümetleri uzun vadeli iktisat politikaları izlemekte ve bütçe disiplini sağlamakta başarılı olamamışlardır.

1980'li yılların başından itibaren küresel eğilime ayak uydurarak serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecini başlatan Türkiye, bu sürecin başlaması ile devletin ekonomi içerisindeki ağırlığının azaltılmasına yönelik politikaların uygulanmasını gündeme getirmiş ve 1990'lı yılların sonlarına doğru ise özelleştirmenin hızlandırılması ile bu politikalar uygulanmıştır. Diğer yandan, 1980'li yılların başından itibaren yüksek oranlarda seyreden enflasyon oranını tek haneli rakamlara düşürmeye yönelik politikalar ve ivme kazanan özelleştirme politikaları, devlet harcamalarını azaltmaya yönelik politikalar olarak uygulanmıştır [5].

Türkiye'nin uzun dönemde ekonomik büyüme performansı analiz edildiğinde istikrarlı bir büyüme trendi yakalayamadığı söylenebilir. Türkiye'de ardı ardına yaşanan 1994,1997, 2001,2008 ekonomik krizleri bir taraftan reel ekonomiyi daraltırken diğer taraftan kriz sonrası dönemlerde yüksek bir büyüme performansı yaşanmıştır.

Türkiye'nin de içinde bulunduğu kişi başına GSYH'sı 12000\$'dan az olan gelişmekte olan ülkelerin 2000-2008dönemi için Yatırım/GSYH oranları ve cari cari açık/GSYH oranlarına yönelik yapılan bir araştırmada: Ülkelerin bu dönemde yüksek Yatırım/GSYH oranları ve düşük Cari Açık/GSYH oranlarının hızlı bir şekilde arttığı belirtilmiştir. Türkiye ise 2000-2008 döneminde Yatırım/GSYH oranı artış eğiliminde olmakla birlikte gelişmekte olan ülkelerin en düşük ortalaması olarak belirlenen %22.6 oranının altında kalırken, Cari Açık/GSYH oranı, %-4.8'lik gelişmekte olan ülkeler ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir [26].

Tablo-3. Türkiye'de Konsolide Bütçe, GSYH ve Konsolide Bütçe/GSYH Gerçekleşmeleri (2000-2011)

Yıllar	Konsolide Bütçe Giderleri Cari Fiyatlarla(milyon TL)	Değişim Oranı (%)	GSYH (Cari Fiyatlarla milyon TL)	GSYH Gelişme Hızı (%)	Konsolide Bütçe Giderleri/ GSYH (%)	GSYH (Sabit Fiyatlarla milyon TL)	GSYH Hızı(%)	Konsolide Bütçe/GSYH (Sabit (%))
2000	46.705.	66,3	166.658	59.3	28.0	72.436	6.8	31.5
2001	80.579.	72,53	240.224	44.1	33.5	68.309	-5.7	38.7
2002	115.682.	43,56	350.476	45.9	33.0	72.520	6.2	33.4
2003	140.454.	21,41	454.781	29.8	30.8	76.338	5.3	30.9
2004	141.020.	0,4	559.033	22.9	25.2	83.486	9.4	26.9
2005	146.097.	3,6	648.932	16.1	22.5	90.500	8.4	24.1
2006	178.126.	21,92	758.391	16.9	23.4	96.738	6.9	23.2
2007	204.067.	14,56	843.178	11.2	24.2	101.255	4.7	24.0

2008	227.030.	11,25	950.534	12.7	23.8	101.922	0.7	23.6
2009	268.219.	18,14	952.559	0.2	28.1	97.003	-4.8	27.8
2010	294.358.	9,75	1.058.799	15.4	27.8	105.886	9.2	26.0
2011	313.301.	6,44	1.299.893	17.8	24.1	114.874	8.5	23.4

Kaynak: [27] [28] [29].

Tablo-3’de Türkiye’de konsolide bütçe harcamaları ile bu harcamaların yüzde değişimleri incelendiğinde, cari fiyatlarla inceleme döneminin başından sonuna kadar artış hızı azalmakla birlikte sürekli bir artış görülmektedir. 2000 yılında 46.705.028 bin TL olan konsolide bütçe harcamaları, 2003 yılında 140.454.842 bin TL’ye ulaşmıştır. Diğer bir önemli nokta kriz yılları olan 2000 yılından 2001 yılına geçerken konsolide bütçe giderleri 1.7 kat artış gösterirken “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”nın uygulandığı dönemde 1.2 kat artış gerçekleşmiştir. Daha anlamlı sonuçlar elde edebilmek için konsolide bütçe giderlerini GSYH’ya oranladığımızda, bu oran 2000 yılında %31.5’ten 2001 yılında %38.7’ye yükselmiş, 2003 yılından sonra düşme eğilimine girmekle birlikte 2009’da %27.8 yükselmiş daha sonra ardı ardına gelen iki yıl %26.6 ve %23.4 seviyelerine düşmüştür.

İncelemeyi daha anlamlı kılabilmek için konsolide bütçe harcamalarını ekonomik büyüme ile ilişkilendirerek yıllar itibariyle inceleyebiliriz. İlk dönem 2000-2001 yıllarını kapsamakta olup, Konsolide Bütçe Giderleri/GSYH oranı sırasıyla sabit fiyatlarla %31.5, %38.7 gerçekleşirken kriz yılı olan 2001’de tavan yapmıştır. Konsolide bütçe giderlerinin 2001 yılı sonrası artış eğilimi yavaşlamakla birlikte devam ettiği görülür. Aynı dönemde ekonomik büyüme rakamları dikkate alındığında ise söz konusu parametre yıllar itibariyle sırasıyla % 6.8, % -5.7 olarak gerçekleşmiştir. Dikkat çeken nokta kriz yılı olan 2001 yılında konsolide bütçe harcamaları %38.7 artar iken ekonomi %-5.7 küçülmüştür.

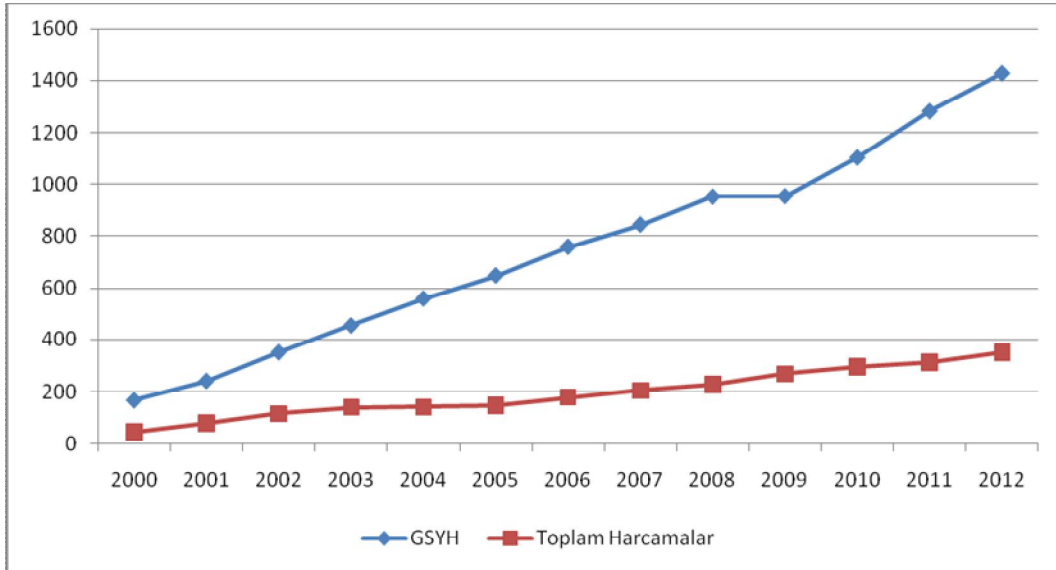
Bu bağlamda 2000-2001 yıllarında ne Keynesyen hipotezin ifade ettiği gibi kamu harcamalarından ekonomik büyümeye doğru pozitif yönlü bir ilişkinin varlığı ne de Wagner Yasası’nın ifade ettiği gibi ekonomik büyümeden kamu harcamalarına doğru bir ilişkinin varlığından söz edilemez.

İkinci dönem olarak ele alabileceğimiz 2002-2005 dönemi “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”nın uygulandığı mali ve ekonomik yaşamda topyekün yeni yapısal değişikliklerin gerçekleştirildiği bir dönem olarak değerlendirilebilir. 2003-2005 döneminde Konsolide Bütçe Giderleri/GSYH oranı sırasıyla %33.4, %30.9, %26.9 ve en son 2005 yılında %24.1 olarak gerçekleşmiştir. Konsolide bütçe giderlerindeki artış oranları azalarak artmıştır. 2001 yılında Konsolide Bütçe Giderleri/GSYH oranı %38.7 iken, ikinci dönemin başlangıcı olan 2002 yılında %33.4’e gerilerken ekonomik büyüme %-5.7’den %6.2’ye yükselmiştir. Bu noktada teorik olarak kamu harcamalarından ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik ilişkisinden bahsetmek oldukça zordur. 2003-2005 döneminin tamamında Konsolide Bütçe Giderleri/GSYH oranı sırasıyla %33.4, %30.9, %26.9 ve %24.1 olarak azalarak artmıştır. Ekonomik büyüme ise 2002, 2003, 2004 ve 2005 yıllarında sırasıyla %6.2, %5.3, %9.4 ve %8.4 olarak gerçekleşmiştir. Wagner yasası çerçevesinde

değerlendirildiğimizde ise ekonomik büyümeden kamu harcamalarına doğru bir nedenselliğin olduğunu ifade etmek oldukça zordur. Çünkü ele aldığımız ikinci dönemde ekonomi büyürken Konsolide Bütçe Giderleri/GSYH oranı düşmektedir. Kamu Harcamaları GSYH ilişkisini Şekil-1’de izlemek mümkündür. Kamu harcamaları 2002-2005 döneminde azalan oranda artarken ekonomik büyüme hızla artmaktadır.

Tablo-3 de “ Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”nın tamamlandığı 2005 yılından sonra 2006-2011 döneminde Konsolide Bütçe Giderleri/GSYH oranı küresel krizin etkilerinin sürdüğü 2008 yılında %23.6’ya düşmüş ekonomik büyüme %0.7 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılı için Wagner Yasası ve Keynesyen hipotez çerçevesinde çift yönlü bir ilişkinin varlığını teorik olarak ileri sürebiliriz. 2009 yılında Şekil-1’de görüldüğü gibi ekonomide küçülme %-4.8 olarak gerçekleşmiş ancak Konsolide Bütçe Giderleri/GSYH oranı önceki yıla göre değerlendirildiğinde artarak %27.8 olmuştur. Küresel krizin etkilerinin sürdüğü 2009 yılında ekonomi küçülürken kamu harcamaları bir önceki yıla göre artmıştır. 2009 yılı için ne Wagner Yasası ne de Keynesyen hipotez çerçevesinde bir ilişkinin var olmadığını ileri sürebiliriz.

Sekil-1: Kamu Harcamaları ve GSYH İlişkisi (2000-2012/1)

Kaynak: [28] [29].

2009’dan 2010, 2011 yıllarında gerçekleşen Konsolide Bütçe Giderleri/GSYH oranı sırasıyla %27.8’den %26.0’a 2011 yılında %23.4’e gerilerken, ekonomik büyüme oranları 2009 yılında %-4.8’den 2010 yılında %9.2 ye yükselmiştir. Şekil-1’den de grafiksel olarak izleyebileceğimiz bu durum 2011 yılında ise bir önceki yıla göre Konsolide Bütçe Giderleri/GSYH oranı düşerken ekonomik büyüme önceki yıla göre artış hızı yavaşlamakla birlikte (%8.5) artmıştır. Bu

gerçekleşme oranları dikkate alındığında (2009 yılı hariç) teorik olarak ne Wagner Yasası ne de Keynesyen hipotez çerçevesinde bir ilişkinin olmadığını ileri sürebiliriz (Şekil-1). İncelenen dönemde izlenen maliye politikaları nedeniyle kamu harcamalarının artış hızı düşürülürken ekonomik büyüme hızla artmıştır.

5. Sonuç

Türkiye ekonomisi 1970'li yıllarda petrol krizi ile birlikte dünya genelinde yaşanan fiyat artış olgusuyla karşılaşmış, ülkenin siyasi anlamda yaşadığı çalkantılar, ardı ardına kurulan istikrarsız koalisyon hükümetleri nedenleriyle ekonomik büyüme oranları yavaşlamış hatta düşmeye başlamıştır. 1980'li yılların başından itibaren ise dışa açılma ve dış ticaretin liberizasyonu ile başlayan dışa açık piyasa ekonomisine geçiş süreci ve siyasi anlamda istikrarın yeniden sağlanmasıyla ekonomik büyüme oranları yükselişe geçmiştir.

Ancak 1990'lı yıllarda sermaye hareketlerinin liberizasyonu sürecine giren Türkiye uluslararası piyasalarda meydana gelen krizlerin etki alanına daha hızlı girmiştir. Hem dünya ülkelerinde yaşanan krizler hem de 1990'lı yıllara tekrar damgasını vuran koalisyon hükümetleri ve nihayetinde 1994 krizi ekonomik büyümeyi yavaşlatmıştır.

1990'lı yıllardan başlayarak 2000 yılına kadar Türkiye ekonomisinin kamu dengelerinde derin bir çöküş yaşanmıştır. Ayrıca konsolide bütçe toplam harcamalarının dağılımında en önemli artış borç faizi ödemelerinde olmuştur. İç borç stokundaki artış, iç borçların geri dönüşü ve yeniden istikrar altında büyüme, bu yıllarda Türkiye ekonomisinin temel sorunu haline gelmiştir. Faiz oranlarındaki artış ve beraberinde iç borç servisinin kamu harcamaları içinde çok büyük bir yere sahip olması bir yandan ekonomik istikrarsızlığa neden olurken, diğer yandan yurtiçi tasarrufların sabit sermaye yatırımlarına dönüşmesini engelleyerek ulusal ekonominin büyüme potansiyelini sınırlandırmış ve hatta daraltmıştır[30].

Çalışmada Reel GSYH' dan kamu harcamalarına doğru bir ilişkinin varlığını ifade eden Wagner Yasası ve kamu harcamalarından Reel GSYH'ya doğru bir ilişkiyi ifade eden Keynes Hipotezi'nin geçerliliği 2000-2011 döneminde Türkiye için analiz edilmiştir.

2000-2001 yıllarında yaşanan ekonomik kriz ve kriz sonrasında uygulanan maliye politikaları nedeniyle çoğu teorik ve ampirik çalışmaya konu olan kamu harcamaları ekonomik büyüme ilişkisi 2000-2011 döneminde zayıflamıştır. Bu dönemde kamu harcamaları artış hızı düşürülürken ekonomik büyüme hızla artmıştır. Bu bağlamda son yıllardaki gerçekleşme oranları dikkate alındığında Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasında teorik olarak ne Wagner Yasası ne de Keynesyen hipotez çerçevesinde bir ilişkinin geçerli olmadığı ileri sürülebilir.

Kaynakça

- [1]MUSGRAVE, R. ve PEACOCK, A (ed.) (1958), *Classic in the theory of public finance*, McMillan Press Ltd. London, s:8
- [2]GARCÍA M.J (2011), *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences Volume 1, Issue 1 ISSN: 2225-8329 Empirical Analysis of Wagner's Law for the Spain's Regions*
- [3]MITCHELL J.D.(2005), *The Impact of Government Spending on Economic Growth, Backgrounder, Heritage Foundation, No. 1831, March 31,s:1-18*
- [4]OKTAYER N. ve SUSAM N.(2008), *Kamu Harcamaları- Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1970-2005 Yılları Türkiye Örneği, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 22 Ocak 2008 Sayı:1*
- [5]SARI, R. (2003), *Kamu Harcamalarının Dünyada ve Türkiye'deki Gelişimi ve Türkiye'de Ulusal Gelir ile İlişkisi, İktisat İşletme Finana, İnceleme-Araştırma, 18.yıl Ağustos 2003,s:25-38*
- [6]PEACOCK A. ve SCOTT A. (2000), *The Curious Attraction of Wagner Law's, KluwerAcademic Publishers,Printed in the Netheriands, Public Choice 102/1-17*
- [7]BAĞDİGEN M. ve BESER B. (2009), *Ekonomik Büyüme ile Kamu Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Wagner Tezi Kapsamında Bir Analizi: Türkiye Örneği, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 9, 2009, ss. 1-17*
- [8]VERMA S., ve ARORA R.(2010), *Does the Indian Economy Support Wagner's Law? An Econometric Analysis, Eurasian Journal of Business and Economics 2010, 3 (5), 77-91.*
- [9]CAMERON D. R. (1978), *The Expansion of the Public Economiy: A Comparative Analysis, The American Political Science Rewiev,72/4,s:1243-1261*
- [10]GRIER K.B., TULLOCK G. (1989), *An Empirical Analysis of Cross-National Economic Growth, 1951-1980, Journal of Monetary Economics 24 (1989) 259-276., s:259-277, North-Holland*
- [11]BARRO, R. J. (1990), *"Government Spending in a Simple Model of Endogenous Growth,"Journal of Political Economy, 103,104,124*

- [12]ANSARI M. I., GORDON D. V., AKAMUAH C.(1997), “Keynes versus Wagner: public expenditure and national income for three African countries” *Applied Economics*, Volume 29, Number 4, 1 April 1997 , pp. 543-550(8)
- [13]STRAUSS T.(1998), Is There Difference Between Developed and Developing Countries?, Working Paper Series in Economic and Finance, No:275,s:4-22
- [14]EBERTS W. R. ve GRONGBERG J. T.(1992), Wagner's Hypothesis: A Local Perspective,clevelandfed.org/research/workpaper/index.cfm working paper 9202
- [15]YUK W. (2005), Government Size and Economic Growth: Time-Series Evidence for the United kingdom (1830-1993), Department of Economics, University of Victoria Econometrics Working Paper EWP0501
- [16]SİNHA D. (2007), Does the Wagner's Law hold for Thailand? A Time Series Study, Ritsumeikan Asia Paci_c University, Japan, Macquarie University, Australia, Online at <http://mp.ra.ub.uni-muenchen.de/2560/>
- [17]SAMUDRAM M., NAIR M. ve VAITHILINGAM S. (2009), Keynes and Wagner on government expenditures and economic development: the case of a developing economy, *Empirical Economics*, Volume 36, Number 3, DOI: 10.1007/s00181-008-0214-1 S: 697-712
- [18]ALEXIOU, C.(2009), Government Spending and Economic Growth: Econometric Evidence from the South Eastern Europe (SEE), *Journal of Economic and Social Research* 11(1), s:1-16
- [19] LAMARTİNA, S., ZAGHİNİ, Andrea (2011), “Increasing Public Expenditure: Wagner's Law in OECD Countries” *German Economic Review*, Volume 12, Number 2, May 2011 , pp. 149-164(16)
- [20] UZAY, N. (2002), “Kamu Büyüklüğü ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği (1970-1999)”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19, ss. 151-172.
- [21]GÜNAYDIN, İ. (2000), “Türkiye İçin Wagner ve Keynes Hipotezlerinin Testi”, *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, Ekim, 71-86.
- [22]ARISOY İ. (2005), Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (1950-2003), *Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni*, 2005/15, <http://www.tek.org.tr>, s:1-15

[23]AYTAÇ D. ve GÜRAN C.M. (2010), Kamu Harcamalarının Bileşimi Ekonomik Büyüme Etkiler Mi? Türkiye Ekonomisi İçin Bir Analiz, Sosyo Ekonomi No:2010/2/100207,s:129

[24]ALTUNÇ Ö.F.(2011), Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye'ye İlişkin Ampirik Kanıtlar, Yönetim Ve Ekonomi Yıl:2011 Cilt:18 Sayı:2 Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F.S:1, Manisa

[25]KÜÇÜKKALE Y. ve YAMAK R.(2012), Cointegration, Causality and Wagner's Law with Disaggregated Data:Evidence from Turkey(1968-2004), Online at <http://mpa.ub.uni-muenchen.de/36894/>

[26]WORLD BANK SYNTHESIS REPORT (2011),“Sustaining High Growth: The Role of Domestic Savings” Turkey Country Economic Memorandum, No:66301-TR

[27]www.tuik.gov.tr

[28]www.bumko.gov.tr

[29]www.worldbank.org

[30]YELDAN, E. (2004), “Türkiye Ekonomisi'nde Dış Borç Sorunu ve Kalkınma Stratejileri Açısından Analizi”, Erişim Tarihi:11.10.2011
<http://www.calismatoplum.org/sayi1/makale1.pdf>